

Modell Ö 24

Brännare, f d fregatt, troligen från 1600-talets senare del.

Skala sannolikt 1:16

Denna modell är på flera sätt en av museets märkligaste. Den är troligen en av de äldsta modellerna och i sitt nuvarande skick ger den en internationellt mycket ovanlig illustration till hur en brännare inreddes.

Modellen var i april 1990 utlånad till Åbo varför jag bygger mina synpunkter på minnesbilder, foton och Sam Svenssons utredning från 1938. Modellens dimensioner: köl ca 83 fot, bredd ca 20 fot, av mig uppskattad längd över stäv ca 90 fot (allt i den sannolika skalan 1:16) ger ett längd:bredd-förhållande på ca 4,5:1 vilket är ett ovanligt långsmalt fartyg. Vi vet att små fartyg, kallade fregatter, jaktskepp eller små skepp, byggdes på 1670- och 1680-talen med sådana proportioner. De som är med säkerhet kända är Gunnar Roths Fama (1679) (82 och 18 fot) samt densammes Svan, Neptunus, och Jägaren (1686-88) (84 och 19 fot). Vidare bör nämnas den förlängning av fregatten Postiljon från 1662 som skulle göras 1674 och som skulle ge detta fartyg en längd av 94 à 95 fot (tidigare 80) med en bredd på 20 fot.

Gustaf Halldin har tidigare observerat att det fanns en likhet i dimensionerna med Postiljon efter förlängning (om en sådan verkligen genomfördes - jag har endast sett ett beslut). Han underströk dock att bindande bevis saknades. Sam Svensson har i sin utredning bedömt modellen som en tidigare riggad och bestyckad modell som senare gjorts om till instruktionsmodell för undervisning om hur en brännare ska inredas. Han nämner att den eventuellt kan ha varit en kunglig leksak. I förbigående kan här nämnas att Börjeson i det Wachtmeisterska arkivet på Johannishus funnit ett brev från den 7-årige prins Karl (XII) där han 1689 tackar för en modell som amiralgeneralen skänkt prinsen.

Modellens förändring till brännare kan inte säkert dateras. Eventuellt kan den vara identisk med den brännare som Martin Neuendorff uppges ha tillverkat 1738 (Am koll prot 18/4 1738, KrA) men här talas om en nytillverkat modell. En brännarmodell fanns 1761 hos artilleriet i Karlskrona. Den tycks ha stannat där under 1800-talet och dyker inte upp i Modellkamarens inventarieförteckningar. Sannolikt är den identisk med Ö 24 som 1932 kom till SSHM från Karlskrona men vi kan inte vara helt säkra.

Sammanfattningsvis förefaller Ö 24 vara en modell som av sina dimensioner föreställer ett fartyg byggt senast omkring 1690. Efter detta år byggdes inga fregatter som var nämnvärt längre än fyra gånger bredden. Den relativt korta galjonen synes å andra sidan göra en datering till före säg 1650 eller 1660 mindre sannolik. Vi kan inte säkert identifiera den

med något känt fartyg men till sina proportioner överensstämmer den väl med konstruktioner av små snabbseglande svenska örlogsfartyg från 1660- till 1680-talen. Eftersom den ursprungligen synes ha varit riggad och då den fortfarande är dekorerad synes modellen vara byggd som praktföremål snarare än för något tekniskt syfte eller för utbildning. I sitt nuvarande skick som brännare är den en välgjord instruktionsmodell.